

შოთა რუსთაველი
ვეფხისტყაოსანი

Шота Руставели

ВИТЯЗЬ В БАРСОВОЙ ШКУРЕ

Узнать несколько стихов Руставели,
значит полюбить его.
Кто полюбит, тот захочет достичь или
хотя бы приблизиться.
Так было и со мной.

К. Бальмонт

1933

დასაწყისი

1

რომელმან შექმნა სამყარო ძალითა მით ძლიერითა,
ზეგარდმო არსნი სულითა ყვნა ზეცით მონაბერიითა,
ჩვენ, კაცთა, მოგვცა ქვეყანა, გვაქვს უთვალავი ფერიითა,
და მისგან არს ყოვლი ხელმწიფე სახითა მის მიერიითა.

2

ჰე, ღმერთო ერთო, შენ შექქევენ სახე ყოვლისა ტანისა,
შენ დამიფარე, ძლევა მეც დათრგუნვად მე სატანისა,
მომეც მიჯნურთა სურვილი, სიკვდიდმდე გასატანისა,
და ცოდვათა შესუბუქება, მუნ თანა წასატანისა.

3

ვის ჰშვენის,-ლომსა,-ხმარება შუბისა, ფარ-შიმშერისა,
მეფისა მზის თამარისა ღაწვ-ბადახშ-თმა-გიშერისა,
მას, არა ვიცი, შევჰკადრო შესხმა ხოტბისა შე-რისა,
და მისთა მჭვრეტელთა ყანდისა მირთმა ხამს მართ მი-შერისა.

4

თამარს ვაქებდეთ მეფესა, სისხლისა ცრემლ-დათხეული,
ვთქვენი ქებანი ვისნი მე, არ-ავად გამორჩეული.
მელნად ვიხმარე გიშრის ტბა და კალმად მე ნა რხეული,
და ვინცა ისმინოს, დაესვას ლახვარი გულსა ხეული.

5

მიბრძანეს მათად საქებრად თქმა ლექსებისა ტკბილისა,
ქება წარბთა და წამწამთა, თმათა და ბაგე-კბილისა,
ბროლ-ბადახშისა თლილისა, მით მიჯრით მიწყობილისა,
და გასტეხს ქვასაცა მაგარსა გრდემლი ტყვიისა ლბილისა.

Четырестрочия вступительные

Он, что создал свод небесный, он, что властью чудесной
Людам дух дал бестелесный, – этот мир нам дал в удел.
Мы владеем беспредельным, многообразным, в разном цельным.
Каждый царь наш, в лике дельном, лик его средь царских дел.

Бог, создавший мир однажды. От тебя здесь облик каждый.
Дай мне жить любовной жаждой, ей упиться глубоко.
Дай мне, страстным устремленьем, вплоть до смерти жить томленьем,
Бремя сердца, с светлым пеньем, в мир иной снести легко.

Льва, что знает меч блестящий, щит и копий свист летящий,
Ту, чьи волосы – как чаши, чьи уста – рубин, Тamar, –
Этот лес кудрей агатный, и рубин тот ароматный,
Я хвалою многократной вознесу в сияньи чар.

Не вседневными хвалами, я кровавыми слезами,
Как молитвой в светлом храме, восхваляю в стихах ее.
Янтarem пишу я черным, тростником черчу узорным.
Кто к хвалам прильнет повторным, в сердце примет он копьe.

В том веление царицы, чтоб воспеть ее ресницы,
Нежность губ, очей зарницы и зубов жемчужный ряд.
Милый облик чернобровой. Наковальню свинцовой
Камень твердый и суровый руки меткие дробят.

6

აწ ენა მინდა გამოთქმად, გული და ხელოვანება,
ძალი მომეც და შეწევნა, შენგნით მაქვს, მისცე გონება,
მით შევეწივნეთ ტარიელს, ტურფადცა უნდა ხსენება,
და მათ სამთა გმირთა მნათობთა სჭირს ერთმანერთის მონება.

7

მო, დავსხდეთ, ტარიელისთვის ცრემლი გვდის შეუშრობილი;
მისებრი მართ დაბადებით ვინმცა ყოფილა შობილი!
დავჯე, რუსთველმან გავლექსე, მისთვის გულ-ლახვარ-სობილი,
და აქამდის ამბად ნათქვამი, აწ მარგალიტი წყობილი.

8

მე, რუსთველი, ხელობითა ვიქმ საქმესა ამა დარი:
ვის ჰმორჩილობს ჯარი სპათა, მისთვის ვხელობ, მისთვის მკვდარი;
დავუძღურდი, მიჯნურთათვის კვლა წამალი არსით არი,
და ანუ მომცეს განკურნება, ანუ მიწა მე სამარი.

9

ესე ამბავი სპარსული, ქართულად ნათარგმანები,
ვით მარგალიტი ობოლი, ხელის-ხელ საგოგმანები,
ვპოვე და ლექსად გარდავთქვი, საქმე ვქმენ საჭოჭმანები,
და ჩემმან ხელმქმნელმან დამმართოს ლაღმან და ლამაზმა ნები.

10

თვალთა მისგან უნათლოთა ენატრამცა ახლად ჩენა;
აჰა, გული გამიჯნურდა, მიჰხდომია ველთა რბენა.
მიაჯეთ ვინ, ხორცთა დაწვა კმა არს, მისცეს სულთა ლხენა,
და სამთა ფერთა საქებელთა ლამის ლექსთა უნდა ვლენა.

О, теперь слова мне нужны. Да пребудут в связи дружной.
Да звенит напев жемчужный. Встретит помощь Таризель.
Мысль о нем – в словах заветных, вспоминательно-приветных.
Трех героев звездосветных воспоет моя свирель.

Сядьте вы, что с колыбели тех же судеб волю зрели.
Вот запел я, Руставели, в сердце мне вошло копьё.
До сих пор был сказки связной тихий звук однообразный,
А теперь – размер алмазный, песня, слушайте её.

Тот, кто любит, кто влюбленный, должен быть весь озаренный,
Юный, быстрый, умудренный, должен зорко видеть сон,
Быть победным над врагами, знать, что выразить словами,
Тешить мысль как мотыльками, – если ж нет, не любит он.

О, любить! Любовь есть тайна, свет, что льнет необычайно.
Неразгаданно, бескрайно светит свет того огня.
Не простое лишь хотенье, это – дымно, это – тленьё.
Здесь есть тонкость различенья, – услышав, пойми Меня.

Кто упорен в чувстве жданном, он пребудет постоянным,
Неизменным, необманным, гнет разлуки примет он.
Примет гнев он, если надо, будет грусть ему отрада.
Тот, кто знал лишь сладость взгляда, ласки лишь, – не любит он.

11

რაც ვის რა ბედმან მისცეს, დასჯერდეს და მას უბნობდეს:
მუშა მიწყვიტ მუშაობდეს, მეომარი გულოვნობდეს;
კვლა მიჯნურსა მიჯნურობა უყვარდეს და გამოსცნობდეს,
და არცა ვისგან დაიწყუნოს, არცა სხვათა უწყუნობდეს.

12

შაირობა პირველადვე სიბრძნისაა ერთი დარგი,
საღმრთო, საღმრთოდ გასაგონი, მსმენელთათვის დიდი მარგი,
კვლა აქაცა ეამების, ვინცა ისმენს კაცი ვარგი,
და გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის, შაირია ამაღ კარგი.

13

ვითა ცხენსა შარა გრძელი და გამოსცდის დიდი რბევა,
მოზურთალსა მოედანი, მართლად ცემა, მარჯვედ ქნევა,
მართ აგრევე მელექსესა ლექსთა გრძელთა თქმა და ხევა,
და რა მისჭირდეს საუბარი და დაუწყოს ლექსმან ლევა.

14

მაშინდა ნახეთ მელექსე და მისი მოშაირობა,
რა ველარ მიჰხვდეს ქართულსა, დაუწყოს ლექსმან მვირობა,
არ შეამოკლოს ქართული, არა ქმნას სიტყვა-მვირობა,
და ხელ-მარჯვედ სცემდეს ჩოგანსა, იხმაროს დიდი გვირობა.

15

მოშაირე არა ჰქვიან, თუ სადმე თქვას ერთი, ორი,
თავი ყოლა ნუ ჰგონია მელექსეთა კარგთა სწორი;
განაღა თქვას ერთი, ორი, უმსგავსო და შორი-შორი,
და მაგრა იტყვის: “ჩემი სჯობსო”, უცილობლობს ვითა ჯორი.

Кто, горя сердечной кровью, льнул с тоскою к изголовью,
Назовет ли он любовью эту легкую игру.
Льнуть к одной, сменять другою, это я зову игрою.
Если ж я люблю душою, – целый мир скорбей беру.

Только в том любовь достойна, что, любя, тревожно, знойно,
Пряча боль, проходит стройно, уходя в безлюдье, в сон,
Лишь с собой забыться смеет, бьется, плачет, пламенеет,
И царей он не робеет, но любви – робеет он.

Связан пламенным законом, как в лесу идя зеленом,
Не предаст нескромным стоном имя милой для стыда.
И, бежа разоблаченья, примет с радостью мученья,
Все для милой, хоть сожженье, в том восторг, а не беда.

Кто тому поверить может, что любимой имя вложит
В пересуды? Он тревожит – и ее, и с ней себя.
Раз ославишь, нет в том славы, лишь дыхание отравы.
Тот, кто сердцем нелукавый, бережет любовь, любя.

Той, чей голос – звон свирели, нить свивая из кудели,
Песнь сложил я, Руставели, умирая от любви.
Мой недуг – неизлечимый. Разве только от любимой
Свет придет неугасимый, – или, Смерть, к себе зови.

16

მეორე ლექსი ცოტაი, ნაწილი მოშაირეთა,
არ ძალ-უც სრულ-ქმნა სიტყვათა გულისა გასაგმირეთა, -
ვამსგავსე მშვილდი ბედითი ყმაწვილთა მონადირეთა:
და დიდსა ვერ მოჰკვლენ, ხელად აქვს ხოცა ნადირთა მცირეთა.

17

მესამე ლექსი კარგია სანადიმოდ, სამღერელად,
სააშვიკოდ, სალალობოდ, ამხანაგთა სათრეველად;
ჩვენ მათიგა გვეამების, რაცა ოდენ თქვან ნათელად.
და მოშაირე არა ჰქვიან, ვერას იტყვის ვინცა გრძელად.

18

ხამს მელექსე ნაჭირვებსა მისსა ცუდად არ აზრკმობდეს,
ერთი უჩნდეს სამიჯნურო, ერთსა ვისმე აშვიკობდეს,
ყოვლსა მისთვის ხელოვნობდეს, მას აქებდეს, მას ამკობდეს,
და მისგან კიდე ნურა უნდა, მისთვის ენა მუსიკობდეს.

19

ჩემი აწ ცანით ყოველმან, მას ვაქებ, ვინცა მიქია;
ესე მიჩნს დიდად სახელად, არ თავი გამიქიქია!
იგია ჩემი სიცოცხლე, უწყალო ვითა ჯიქია;
და მისი სახელი შეფარვით ქვემორე მითქვამს, მიქია.

20

ვთქვა მიჯნურობა პირველი და ტომი გვართა ზენათა,
მნელად სათქმელი, საჭირო გამოსაგები ენათა,
იგია საქმე საზეო, მომცემი აღმაფრენათა;
და ვინცა ეცდების, თმობამცა ჰქონდა მრავალთა წყენათა.

Сказку персов, их намеки, влил в грузинские я строки.
Ценный жемчуг был в потоке. Красота глубин тиха.
Но во имя той прекрасной, перед кем я в пытке страстной,
Я жемчужин отсвет ясный сжал оправую стиха.

Взор, увидев свет однажды, преисполнен вечной жажды
С милой быть в минуте каждой. Я безумен. Я погас.
Тело все опять – горенье. Кто поможет? Только пенье.
Троекратное хваленье – той, в которой все – алмаз.

Что судьба нам присудила, нам должно быть это мило.
Неизменно, чтоб ни было, любим мы родимый край.
У работника – работа, у бойца – война забота.
Если ж любишь, так без счета верь любви, и в ней сгорай.

Петь напев четырёхстрочно, это – мудрость. Знание – точно.
Кто от бога, – полномочно он поет, перегорев.
В малословьи много скажет. Дух свой с слушателем свяжет.
Мысль всегда певца уважит. В мире властвует напев.

Как легко бежит свободный конь породы благородной,
Как мячом игрок природный попадает метко в цель,
Так поэт в поэме сложной ход направит бестревожный,
Ткани будто невозможной четко выпрядет кудель.

21

მას ერთსა მიჯნურობასა ჭკვიანნი ვერ მიჰხვდებიან,
ენა დაშვრების, მსმენლისა ყურნიცა დავალდებიან,
ვთქვენ ხელობანი ქვენანი, რომელნი ხორცთა ჰხვდებიან;
და მართ მასვე ჰბაძვენ, თუ ოდეს არ სიძვენ, შორით ბნდებიან.

22

მიჯნური შმაგსა გვიქვიან არაბულითა ენითა,
მით რომე შმაგობს მისისა ვერ მიხვდომისა წყენითა;
ზოგთა აქვს საღმრთო სიახლე, დაშვრების აღმაფრენითა,
და კვლა ზოგთა ქვე უც ბუნება კეკლუცთა ზედან ფრფენითა.

23

მიჯნურსა თვალად სიტურფე ჰმართებს, მართ ვითა მზეობა.
სიბრძნე, სიმდიდრე, სიუხვე, სიყმე და მოცალეობა,
ენა, გონება, დათმობა, მძლეუთა მეზრძოლთა მძლეობა;
და ვისცა ეს სრულად არა სჭირს, აკლია მიჯნურთ ზნეობა.

24

მიჯნურობა არის ტურფა, საცოდნელად ძნელი გვარი;
მიჯნურობა სხვა რამეა, არ სიძვისა დასადარი:
იგი სხვაა, სიძვა სხვაა, შუა უზის დიდი მზღვარი,
და ნურვინ გარევეთ ერთმანერთსა, გესმას ჩემი ნაუბარი!

25

ხამს მიჯნური ხანიერი, არ მეძავი, ბილწი, მრუმი,
რა მოშორდეს მოყვარესა, გაამრავლოს სულთქმა, უში,
გული ერთსა დააჯეროს, კუმტი მიჰხვდეს, თუნდა ქუში;
და მძულს უგულოდ სიყვარული, ხვევნა, კოცნა, მტლამა-მტლუმი.

Вдохновенный – в самом трудном светит светом изумрудным,
Грянув словом многогудным, оправдает крепкий стих.
Слово Грузии могуче. Если сердце в ком певуче,
Блеск родится в темной туче, в лете молний вырезных.

Кто когда-то сложит где-то две-три строчки, песня спета,
Все же – пламенем поэта он еще не проблеснул.
Две-три песни, он слагатель, но, когда такой даятель
Мнит, что вправду он создатель, он упрямый только мул.

И потом, кто знает пенье, кто поймет стихотворенье,
Но не ведает пронзенья, сердце жгущих, острых слов,
Тот еще охотник мальй, и в ловитвах небывальй,
Он с стрелюю запоздалой к крупной дичи не готов.

И еще. Забавных песен в пирный час напев чудесен.
Круг сомкнётся, весел, тесен. Эти песни тешат нас.
Верно спетые при этом. Но лишь тот отмечен светом,
Назовется тот поэтом, долгий кто пропел рассказ.

Знает счет поэт усилью. Песен дар не бросит пылью.
И всему он изобилью быть велит усладой – ей,
Той, кого зовет любовью, перед кем блеснет он новью,
Кто, его владея кровью, петь ему велит звучней.

26

ამა საქმესა მიჯნური ნუ უხმობს მიჯნურობასა:
დღეს ერთი უნდეს, ხვალე სხვა, სთმობდეს გაყრისა თმობასა.
ესე მღერასა ბედითსა ჰგავს ვაჟთა, ყმაწვილობასა,
და კარგი მიჯნური იგია, ვინ იქმს სოფლისა თმობასა.

27

არს პირველი მიჯნურობა არ დაჩენა, ჭირთა მალვა,
თავის-წინა იგონებდეს, ნიადაგმცა ჰქონდა ხალვა,
შორით ბნედა, შორით კდომა, შორით დაგვა, შორით ალვა,
და დათმოს წყრომა მოყვრისაგან, მისი ჰქონდეს შიში, კრძალვა.

28

ხამს თავისსა ხვაშიადსა არვისთანა ამჟღავნებდეს;
არ ბედითად ჰაი ზმიდეს, მოყვარესა აყივნებდეს;
არსით უჩნდეს მიჯნურობა, არა სადა იფერებდეს,
და მისთვის ჭირი ლხინად უჩნდეს, მისთვის ცეცხლსა მოიდებდეს.

29

მას უშმაგო ვით მიენდოს, ვინ მოყვარე გაამჟღავნოს,
ამის მეტი რამცა ირგო, მას ავნოს და თვითცა ივნოს,
რათამცადა ასახელა, რა სიტყვითა მოაყივნოს,
და რა ჰგავა თუ მოყვარესა კაცმან გული არ ატკივნოს!

30

მიკვირს, კაცი რად იფერებს საყვარლისა სიყვარულსა!
ვინცა უყვარს, რად აყივნებს მისთვის მკვდარსა, მისთვის წყლულსა!
თუ არ უყვარს, რად არა სძულს, რად აყივნებს, რაცა სძულსა?!
და ავსა კაცსა ავი სიტყვა ურჩევნია სულსა, გულსა.

Только ей – его горенья. Пусть же слышит той хваленья,
В ком нашел я прославленье, в ком удел блестящий мой.
Хоть жестока, как пантера, в ней вся жизнь моя и вера,
Это имя в ток размера я позднее внесу с хвалой.

О любви пою верховной – неземной и безгреховной.
Стих об этом полнословный трудно спеть, бегут слова.
Та Любовь от доли тесной душу мчит в простор небесный.
Свет сверкает в ней безвестный, здесь лишь видимый едва.

Говорить об этом трудно. Даже мудрым многочудна
Та Любовь. И здесь не скудно, – многощедро, – пой и пой.
Все сказать о ней нет власти. Лишь скажу: земные страсти
Подражают ей отчасти, зажигая отблеск свой.

По-арабски кто влюбленный, тот безумный. Точно сонный,
Видит он невоплощенной уводящую мечту.
Тем желанна близость бога. Но пространна та дорога.
Эти прямо, от порога, досягают красоту.

Я дивлюсь, зачем, бесправно, то, что тайна, делать явно.
Мысль людская своенравна. Для чего любовь – стыдить?
Всякий срок здесь – слишком рано. День придет, не тронь тумана.
О, любовь – сплошная рана. Рану – нужно ль беречь?

31

თუ მოყვარე მოყვრისათვის ტირს, ტირილსა ემართლებს;
სიარული, მარტობა ჰშვენის, გაჭრად დაეთვლებს;
იგონებდეს, მისგან კიდე წურაოდეს მოეცლების,
და არ დააჩნდეს მიჯნურობა, სჯობს, თუ კაცსა იახლებს.

Если тот, кто любит, плачет, это только то и значит,
Что в себе он жало прячет. Любишь, – знай же тишину.
И среди людей, средь шума, об одной пусть будет дума.
Но красиво, не угрюмо, скрытно, все люби одну.

* * *